

ทางแก้ปัญหา : การใช้เทคโนโลยีระดับกลาง ของ อี.เอฟ.ชูมัทักเกอ

ท่ามกลางกระแสการเติบโตของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำท่านหนึ่งได้ชี้ให้ชาวโลกตระหนักถึงปัญหาและอันตรายอันเกิดจากการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม นักเศรษฐศาสตร์ท่านนั้นคือ อี.เอฟ.ชูมัทักเกอ ชาวเยอรมันผู้มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ.1911-1977

ความคิดของชูมัทักเกอนับเป็นความคิดทวนกระแสในสมัยนั้น ท่านไม่เพียงแต่เตือนให้คนตระหนักถึงภัยของระบบทุนนิยมเท่านั้น หากยังเสนอทางออกให้กับมนุษย์ด้วยการใช้เทคโนโลยีระดับกลาง และการเปลี่ยนจุดยืนของมนุษย์จากผู้ที่หยิ่งผยองว่าตนเองเป็นศูนย์กลางโลกที่พยายามเอาสิ่งรอบตัวมาสนองความต้องการของตนให้มากที่สุด มาเป็นมนุษย์ผู้อ่อนน้อมถ่อมตนพัฒนาศักยภาพของตนไปพร้อมกับการมุ่งทำประโยชน์เพื่อตนเองและผู้อื่น การเปลี่ยนจุดยืนจะทำให้มุมมองและการใช้ชีวิตของมนุษย์ต่างไปจากเดิม

สิ่งที่ชูมัทักเกอเสนอนับเป็นเรื่องที่ทำทนายและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถเป็นทางออกได้มากน้อยเพียงใด หนังสือหลายเล่มที่ชูมัทักเกอเขียนในระยะเวลาต่าง ๆ ได้รับการแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ จำนวนมาก และกลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีระดับกลาง (Intermediate Technology Development Group) ที่ตั้งขึ้นเพื่อนำความคิดไปสู่การปฏิบัติเมื่อ ค.ศ.1965 (พ.ศ.2508) ได้ทำให้แนวความคิดของท่านแพร่หลายออกไปยังประเทศต่าง ๆ ในวงกว้าง จนในบั้นปลายชีวิตนั้นชูมัทักเกอได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากสมเด็จพระบรมราชินีอลิซาเบธแห่งอังกฤษ (ค.ศ.1974) รวมทั้งได้รับเชิญจากประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ ให้เข้าพบที่ทำเนียบขาวด้วย

สำหรับในชั่วโมงนี้ เราจะมาดูรายละเอียดที่ชูมัทักเกอเสนอใน 3 เรื่องคือ อะไรคืออันตรายของระบบทุนนิยม การใช้เทคโนโลยีระดับกลางเป็นอย่างไร และการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนจุดยืนของมนุษย์มีความสำคัญมากน้อยเพียงใดต่อการแก้ปัญหา โดยจะพิจารณาควบคู่ไปกับประวัติชีวิตบางส่วน of ชูมัทักเกอ เนื่องจากความคิดทั้งหลายของท่านสัมพันธ์กับความเป็นไปในชีวิตอย่างแยกกันไม่ออก

ทัศนคติในการมองถึงอันตรายของระบบทุนนิยมนั้น ชูมัทักเกอมาตระหนักเมื่อผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาแล้ว แต่เดิมชูมัทักเกอเกิดและเติบโต ตลอดจนได้รับการศึกษาอยู่ในแวดวงของนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของหลายประเทศทางยุโรปและอเมริกา นับตั้งแต่บิดาของเขาเองที่เป็นศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์ที่เยอรมัน ศาสตราจารย์โจเซฟ ชูมปีเตอร์ ที่มหาวิทยาลัยบอนน์ ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสกี ที่สำนักเศรษฐศาสตร์แห่งกรุงลอนดอน และจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ นักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำที่มีชื่อเสียง (นอกจากนี้เขายังอ่านหนังสือเรื่อง The Wealth of Nations ของอดัม สมิท ด้วย) ชูมัทักเกอนั้นนอกจาก

เรียนแล้วยังฝึกทำงานไปด้วย เพราะเขาคิดว่าความรู้ที่เรียนจะไม่มีประโยชน์เลยถ้าขาดประสบการณ์ในทางปฏิบัติ

สิ่งที่ชุมมักก่อให้เกิดความสนใจคือเรื่องระบบการคลังระหว่างประเทศ โดยพยายามโยกความรู้ให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของเยอรมัน สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำของเยอรมันหลังแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้ชุมมักเกิดชมชื่นใจและสนใจการเมืองพร้อมกันไปด้วย เขาเห็นว่าการแก้ปัญหาของนาซีจะทำให้เยอรมันยังอยู่ในฐานะลำบาก ขณะนั้นชุมมักเกิดอยู่ในอังกฤษ เมื่อกลับประเทศเยอรมันเขาจึงเข้าร่วมกับกลุ่มคนหนุ่มที่ตั้งสมาคมการค้าขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับประเทศใกล้เคียงอย่างไม่เป็นทางการเพื่อไม่ให้เศรษฐกิจในเยอรมันต้องเป็นอัมพาตไปจากสมาคมการค้านี้ ทำให้ชุมมักเกิดได้ไปทำงานบริหารธุรกิจที่ลอนดอน ชุมมักเกิดและครอบครัวใช้ชีวิตอยู่ในอังกฤษระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง งานที่เขาทำต่อจากด้านธุรกิจคือการเป็นลูกจ้างคุมไร่เพาะปลูกและปศุสัตว์ และได้ใช้ชีวิตอยู่ในค่ายเชลยศึกเยอรมันที่อังกฤษตั้งขึ้น

จากประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ทำให้ชุมมักเกิดพัฒนาความคิดจากการเป็นนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมมาสู่ความสนใจงานของนักเศรษฐศาสตร์หลายสำนัก เช่น มาร์กซิสม์ ในช่วงนี้ชุมมักเกิดเห็นความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจที่มีต่อมิติด้านอื่น ๆ ของสังคมอย่างชัดเจน เขาเห็นว่าการที่โลกต้องหันมาพึ่งพาแนวทางสังคมนิยมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เขาเป็นหนึ่งที่มีบทบาทในการจัดตั้งระบบร่วมมือในทางการค้าระหว่างประเทศขึ้นเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจนานาชาติหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เขาเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การว่างงานและความทุกข์ของคนหลังสงครามทำให้ชุมมักเกิดค่อย ๆ ตระหนักว่าเศรษฐศาสตร์นั้นมองคนไม่เป็นคน แท้จริงมนุษย์มีจิตใจและความรู้สึกเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นคนด้วย

และจากตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของคณะกรรมการในเขตควบคุมของอังกฤษในกรุงเบอร์ลิน ทำให้ชุมมักเกิดเห็นว่าพลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบตะวันตกทำงานอยู่ได้ และเขาเริ่มตั้งคำถามว่าอารยธรรมที่มีรากฐานอยู่บนทรัพยากรที่ไม่อาจสร้างขึ้นใหม่นี้ได้จะสามารถดำเนินต่อไปได้ราบรื่นสักเพียงใด และเขาเริ่มเห็นว่าผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งเป็นที่นิยมกันนั้นรู้แค่จะทำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ แต่ไม่ได้ใส่ใจว่าควรจะทำอะไรในฐานะของความเป็นคน

ต่อมาชุมมักเกิดตัดสินใจไปอยู่อังกฤษเพื่อเป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของกรมถ่านหินอังกฤษ เมื่อ ค.ศ.1950 นับเป็นการตั้งรกรากหลังจากโยกย้ายไปมาระหว่างอังกฤษและเยอรมัน ช่วงนี้ชุมมักเกิดเข้าร่วมกับผู้ที่สนใจปัญหาทางนิเวศวิทยาที่รวมตัวกันเป็นสมาคมดิน (Soil Association) ที่เน้นการหาเทคนิคเพาะปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมีและการทำไร่ผสม ซึ่งสมาชิกในสมาคมดินนั้นเชื่อว่าอารยธรรมที่ทำลายดินนั้นจะไปไม่รอด เพราะดินคือบ่อเกิดแห่งชีวิตทั้งปวง ความสนใจทางเศรษฐศาสตร์ของชุมมักเกิดจึงอยู่ที่

พลังงานและอาหาร และจากการทำสวนครัวเอง ทำขนมปังและซ่อมรองเท้าเอง ทำให้เขาคิดว่ามนุษย์เราควรพึ่งตนเองในด้านความเป็นอยู่ให้ได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ชูม่าก่อกอยังเป็นผู้อำนวยการของบริษัทสก๊อต คอมมอนเวลท์ เบเดอร์ (The Scott Commonwealth Bader) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกการถือกรรมสิทธิ์ร่วมรายแรกของอังกฤษ คือเปิดโอกาสให้คนงานได้ถือกรรมสิทธิ์และมีส่วนร่วมในการบริหาร

ในระยะนี้ชูม่าก่อกอได้อ่านงานทางปรัชญาและคำสอนของศาสนาทางตะวันออก เขาถือว่าเป็นสิ่งท้าทายที่น่าสนใจ และได้พบว่าเป็นจุดเปลี่ยนในชีวิตวัย 46 ปีที่สำคัญ เขาได้หัดฝึกสมาธิ เรียนโยคะ พัฒนาจิตสำนึกจากประสบการณ์ทั้งหมดนี้ทำให้เขาเห็นการทำงานกลมกลืนกับกระบวนการธรรมชาติ ซึ่งทำให้มนุษย์เห็นข้อจำกัดในการรับรู้ของคนด้วยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้การที่เขาได้ศึกษางานของคานธีทำให้เขาสนใจเรื่องปัญหาความยากจนและการพัฒนาในโลกที่สามด้วย เขาจึงยอมไปเป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจให้พม่า จากการไปอยู่พม่าซึ่งเป็นเมืองพุทธทำให้เขาประทับใจมากและแทนที่เขาจะแนะนำให้พม่าพัฒนาสู่ความทันสมัยและการเป็นประเทศอุตสาหกรรมตามแบบเศรษฐกิจตะวันตกโดยทั่วไปนั้นเขากลับเห็นว่าสิ่งนั้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพม่า พม่าควรมีเศรษฐกิจของตนที่เน้นการพึ่งตนเองและเน้นการสืบรากฐานของสังคมนั้น ๆ เอง เขาจึงเขียนรายงานซึ่งต่อมารู้จักกันในนามหนังสือว่า “เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ

ในงานชิ้นนี้เขาได้พูดถึงภัยของระบบทุนนิยม กล่าวคือขณะที่ทุกคนกำลังพูดถึงการเจริญเติบโต (Growth) และการเข้าร่วมในตลาดโลก ชูม่าก่อกอกลับพูดถึงการรู้จักพอและความสำคัญของการพึ่งตนเอง เขาเตือนว่าอนาคตของระบบทุนนิยมไม่ได้สดใสอย่างที่หวัง แต่ระบบทุนนิยมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรที่ไม่อาจทดแทนได้ รวมทั้งปัญหาพลังงานที่โลกกำลังจะต้องประสบ เขาได้เตือนย้ำเกี่ยวกับการทำตัวเป็นทาสน้ำมัน และเตือนถึงอันตรายที่น่าสยดสยองของพลังงานนิวเคลียร์ด้วย

เมื่อชูม่าก่อกอกลับมาอังกฤษข้อเสนอและการบรรยายของเขาได้ขยายขอบเขตกว้างออกไปถึง “ปัญหาสำคัญของชีวิตสมัยใหม่” เขาได้ชี้ให้เห็นว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่ใหญ่เกินไปได้ทำลายภูมิปัญญา ความรับผิดชอบในการใช้สมอง และมือของมนุษย์ เพราะเทคโนโลยีในขนาดใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะควบคุมได้นั้นเป็นสิ่งที่มีความรุนแรงไร้เมตตาธรรมแฝงอยู่ในตัวเอง ยากที่จะแก้ไขได้หากมันเกิดขัดข้องขึ้นมา ทั้งยังทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสของมันอีกด้วย

สำหรับภัยของการพัฒนาตามแนวตะวันตกต่อประเทศด้อยพัฒนาที่รับเอาทัศนคติต่อชีวิตแบบสังคมที่พัฒนาแล้วนั้น ได้แสดงออกในรูปปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เราเห็นกันอยู่ในประเทศยากจนที่ได้เงินทุนจากประเทศตะวันตก ดังที่ชูม่าก่อกอกล่าวไว้ว่า

“ในโรงงานทอผ้าที่อาฟริกานั้น อุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้ความเชี่ยวชาญสูง ต้องมีวัตถุดิบที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองแล้วเป็นอย่างดี เพื่อผลิตสินค้าฟุ่มเฟือย จนกระทั่งพวกเขาไม่สามารถจ้างแรงงานพื้นเมืองหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศได้ แต่ต้องสั่งเข้าแรงงานมีฝีมือและวัสดุต่าง ๆ จากยุโรปและอเมริกา...

...ส่วนเขื่อนอัสวานอันยิ่งใหญ่ในประเทศอียิปต์ใช้เงินทุนและมันสมองของรัสเซียเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าจนเกิดความจำเป็นของระบบเศรษฐกิจของประเทศนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ทำลายสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเกษตรกรในชนบทอย่างคาดไม่ถึง และอาจไม่มีทางแก้ไขได้เลย

...ลองมองไปที่ประเทศยากจนที่ขายประเทศของตนให้แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวนานาชาติ เพื่อแสวงหาสัญลักษณ์ความมั่งคั่ง และความก้าวหน้าดังเช่นประเทศตะวันตกได้สอนพวกเขา เช่น ทำอากาศยานอันหรูหราสง่างาม โรงแรมตระหง่านฟ้า เป็นต้น แต่ประชาชนได้กลายเป็นเสมียน คนรับแขก คนขายของที่ระลึก ดอกไม้ พวงมาลัย และหนังสือพิมพ์อยู่ตามถนน ยิ่งกว่านั้นวัฒนธรรมประเพณีเดิมอันน่าภูมิใจของพวกเขา ยังได้เสื่อมทรามลงกลายเป็นเรื่องตลกไปในไม่ช้าไม่นาน...”

ต่อปัญหาเหล่านี้ ทางออกที่ชู่มากก็ข้อเสนอไว้คือเรื่องเทคโนโลยีระดับกลาง ความคิดนี้เป็นผลมาจากความพยายามในการหาแนวทางในการพัฒนาโลกที่สาม ซึ่งชู่มากก็ได้รับความคิดที่ชัดเจนขึ้นหลังจากกลับจากพม่าและการไปดูงานที่อินเดียตามคำเชิญของชัยประกาศ นารายณ์ ศึกษาศาสตร์คนสำคัญของคานธี

อะไรคือเทคโนโลยีระดับกลาง ในความคิดของชู่มากก็อันนั้นเทคโนโลยีระดับกลางมีใช้การนำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ราคาถูกลงจากต่างประเทศ แต่เป็นการประยุกต์วิทยาการที่ก้าวหน้าออกมาเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพและปัญหาเฉพาะตัวของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองได้โดยไม่สูญเสียรากฐานทางวัฒนธรรมของตน และรัฐก็ไม่ต้องเสียเงินจำนวนมหาศาลไปนำเอาเทคโนโลยีระดับสูงแบบตะวันตกมาใช้โดยไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะเขาเชื่อว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจต้องสัมพันธ์กับการเติบโตทางวัฒนธรรมของตน

จากความคิดนี้ได้นำไปสู่การปฏิบัติคือการตั้งกลุ่มเทคโนโลยีระดับกลางขึ้นตามที่ต่าง ๆ เช่น อินเดีย ส่วนที่อังกฤษนั้นเขาได้ลาออกจากการประจำและมาตั้งกลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีระดับกลางขึ้นที่ลอนดอน เมื่อ ค.ศ. 1965 รวมทั้งตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาฟริกาด้วย (African Development Trust)

สำหรับกลุ่มประยุกต์วิทยาระดับกลางที่ตั้งขึ้นในลอนดอนนั้น เขาได้เป็นประธานกลุ่ม และกลุ่มนี้ได้พยายามนำเอาแนวความคิดของเขาออกมาดำเนินการอย่างจริงจังในการพัฒนาและเผยแพร่ประยุกต์วิทยาต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการ และทรัพยากรของประชาชนที่ยากไร้ในชุมชนยากจนต่าง ๆ ประยุกต์วิทยานี้ได้แก่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ออกแบบประดิษฐ์ขึ้นอย่างรอบคอบให้มีขนาดเล็ก ไม่ซับซ้อน ประหยัด และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยเหลือประชาชนในประเทศยากจนให้สามารถยกระดับ

ระดับตนเองเข้าสู่มาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม รายละเอียดเรื่องนี้ชู่มากก็เสนอไว้ในหนังสือเรื่อง Small is Beautiful หรือชื่อภาษาไทยว่า จิวแต่แจ้ว ที่ดีพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1963

ส่วนชีวิตด้านในของมนุษย์นั้น ชู่มากก็เสนอแง่มุมให้คนเห็นความสำคัญของชีวิต จิตวิญญาณ ตลอดจนจนถึงคุณค่าของจริยธรรมศาสนาธรรม ที่จะให้มนุษย์พัฒนาจิตใจตนเองพร้อม ๆ กับการช่วยเหลือผู้อื่น

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสถานะและจุดยืนของมนุษย์ด้วย การดำรงชีวิตของคนในโลกทั้งประเทศรวยและจนถึงจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สร้างสรรค์และยั่งยืนกว่าเดิม ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง A Guide for the Perplexed หรือ แผนที่คนทุกข์ ที่ดีพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1967 โดยชูมากก็ออกกล่าวว่า ศาสนธรรมไม่ได้ขัดกับวิทยาศาสตร์ แต่ในสังคมที่บุชาวิทยาศาสตร์จรรยาให้วิทยาศาสตร์ครอบงำศาสตร์อื่น ๆ นั้น ทำให้มนุษย์สับสนในคุณค่า และเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมตามมา มนุษย์ล้มไปว่าวิทยาศาสตร์เป็นแต่เพียงวิธีการไม่ใช่เป้าหมายของสังคมมนุษย์

การเรียนรู้ตัวตนภายในจากศาสนาธรรมต่าง ๆ เท่านั้น จึงจะทำให้มนุษย์สามารถบรรลุเป้าหมายของชีวิต บรรลุถึงความดีและความพร้อมจะรักและช่วยเหลือผู้อื่นได้

ชูมากก็เป็นผู้ที่มุ่งมั่นและไม่ย่อท้อในการเผยแพร่แนวคิดสู่การปฏิบัติทั้ง ๆ ที่ในระยะแรกนั้น คำพูดของเขาคือเสียงของคนกลุ่มน้อยที่เปลี่ยนทิศทางการคิดแบบเดิมไปสู่แนวทางใหม่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความคิดของเขาได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้น บั้นปลายชีวิตของเขาเขามักได้รับเชิญให้ไปแสดงปาฐกถาตามที่ต่าง ๆ และได้รับเชิญจากผู้นำประเทศไปดูงานและให้คำปรึกษา เช่น ที่เปรูและไนเยเร่

ชูมากก็ได้จากโลกนี้ไปเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.1967 มีอายุได้ 66 ปี แต่แนวคิดของยังคงได้รับความนิยมน้อมต่อมา และมีการสืบทอดเจตนารมณ์ด้วยการเผยแพร่แนวความคิดตลอดจนการนำไปปฏิบัติตามประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีระดับกลางที่เกิดขึ้นตามประเทศต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 20 กลุ่ม มีการตั้งมูลนิธิที่อังกฤษโดยมีปาฐกถาในนามเขาประจำปี และความคิดนี้ได้เป็นที่ยอมรับขององค์กรต่าง ๆ ทั้งที่สังกัดสหประชาชาติ และรัฐบาลหลายประเทศ ตลอดจนองค์กรเอกชนทั่วโลกว่าประยุคติวิทยาที่ชูมากก็เสนอเหมาะสมกับทั้งประเทศยากจนและร่ำรวยด้วย